

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Ceglane elewacje oraz drewniana weranda budynku szpitala –
pawilonu A w Żyrardowie

ul. Bolesława Limanowskiego 30

Nr rejestru A - 684 (z dnia 30-03-1984)

Autor opracowania: dr Piotr Owczarek

Żyrardów, czerwiec 2022 r.

1. KARTA TYTUŁOWA

1.1. Identyfikacja obiektu

Rodzaj obiektu: szpital

- budynek murowany (cegła),
- weranda/ganek (elementy drewniane),

Czas powstania: 2. poł. XIX w.,

Nr rejestru A - 684 (z dnia 30-03-1984),

Adres: ul. B. Limanowskiego 30, Żyrardów.

2. DANE OGÓLNE

2.1. Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest program prac konserwatorskich dotyczący ceglanych elewacji, drewnianej werandy znajdującej się w południowo wschodniej części założenia oraz stolarki drzwiowej.

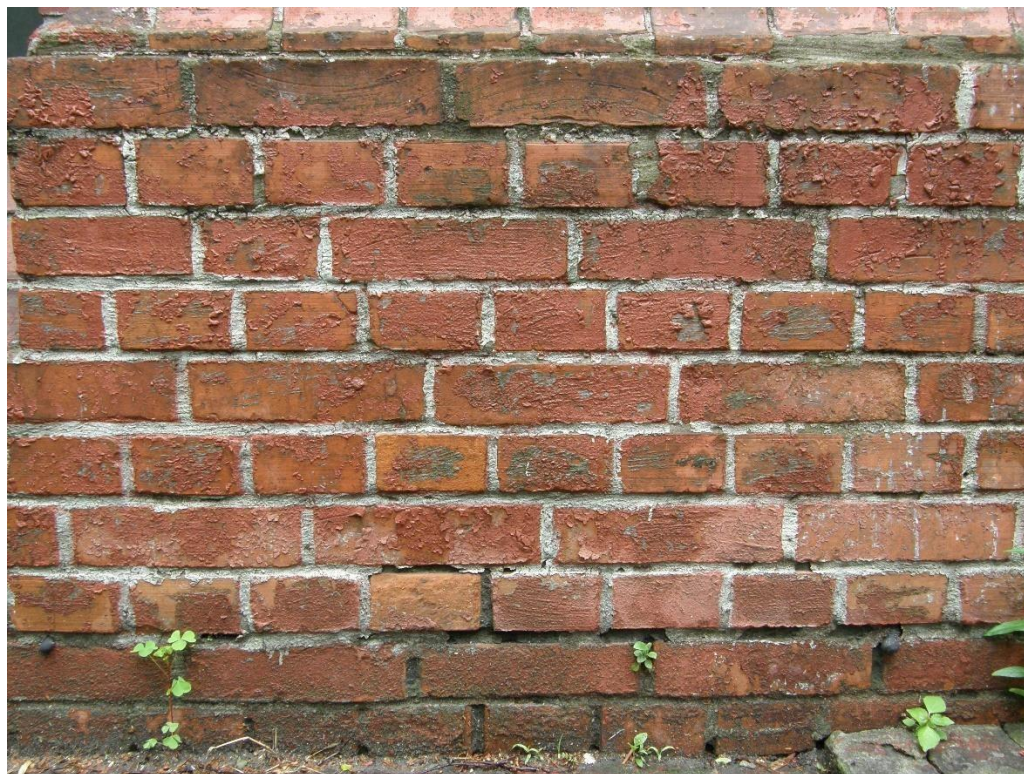
2.3. Zakres opracowania Opracowanie

zawiera:

- opis budowy technologicznej zabytku,
- opis stanu zachowania obiektu,
- program prac konserwatorskich (z proponowaną technologią ich wykonania),
- dokumentację fotograficzną.

3. BUDOWA TECHNOLOGICZNA

3.1. Ceglane elewacje

**Il. 1. Krzyżykowy wążek cegieł widoczny na cokółowym fragmencie elewacji szpitala.
Fot. P. Owczarek**

Mury budynku szpitala wzniesiono z wypalanej cegły pełnej na ceglanym fundamencie. Cegły łączono tradycyjnymi technikami murarskimi przy użyciu białej zaprawy o spoiwie wapiennym z wypełniaczem piaskowym. Elewacje są nietynkowane. Widoczne w licu elewacji cegły ułożone są zasadniczo w wążek krzyżykowy.

Zastosowany budulec z cegielni radziejowickiej¹ to wysokiej jakości materiał ceramiczny z zachowanym zewnętrznym spiekem, który jest mało porowaty i pozytywnie wpływa na stan zachowania ceglanej elewacji.

Wymiary cegieł konstrukcyjnych to: 24,5 – 26 cm / 6 cm / 12 cm (wysokość /szerokość/głębokość). W tym samym module mieszczą się profilowane kształtki, którymi

¹ Na blatach cegieł widoczne są stemple H&D potwierdzające pochodzenie cegieł.

uzyskano wydatną artykulację elewacji: gzymsy, odsadzkę cokołową, parapety, glify okienne oraz łuki odcinkowe.

Wykonane obserwacje wykazały, że zaprawa użyta pierwotnie do spoinowania cegieł to ciemnoszara (antracytowa), barwiona w masie zaprawa o spoiwie wapiennym. Taki sposób spoinowania jest typowy dla żyrardowskiej osady fabrycznej, co potwierdza również, uzyskana na podstawie badań laboratoryjnych, wiedza na temat innych zabytków z terenu żyrardowskiej osady fabrycznej z przełomu XIX/XX w².

Jako pigmenty barwiące zaprawę spoinową występują: czerń żelazowa i czerń roślinna. Wypełniacz zaprawy stanowią ziarna kwarcowe o strukturze piaskowej. Zaprawa opracowana jest na płasko i ma wygładzoną powierzchnię. Spoiny mają grubość ok. 1,5 cm.

W związku z późniejszymi zanieczyszczeniami elewacji, jej powierzchnię pomalowano warstwą czerwonej farby a na niej naniesiono malowaną na biało siatkę spoin.

II. 2. Oryginalna, grafitowa zaprawa spoinowa z elewacji szpitala. Fot. P. Owczarek

² Wykonywano w ostatnich latach badania konserwatorskie zapraw z budynków: Ochronki, Kantoru, Magistratu kościoła pw. Wniebowstąpienia Pańskiego oraz kilku domów robotniczych z terenu Żyrardowa. Sprawozdania z badań laboratoryjnych wymienionych obiektów, dołączone do programów prac konserwatorskich znajdują się w UM, m.in. w biurze tutejszego Miejskiego Konserwatora Zabytków.

3.2. Drewniana weranda

Dobudowana do wschodniego skrzydła weranda stanowi zamknięcie jego południowej elewacji³. Jest to samonośna konstrukcja szkieletowa - każdy ze słupów posadowiony jest na ceglanych cokole.

Wszystkie elementy konstrukcyjne wykonano tradycyjnymi technikami, za pomocą złączy ciesielskich, bez użycia elementów metalowych.

Pionowe i poziome elementy konstrukcyjne stanowią szkielet dzielący się na segmenty.

Przestrzeń między belkami w dolnej kondygnacji była pierwotnie pusta. Nie można jednak wykluczyć, że przestrzeń tę przesłonięto np. ażurową kratownicą, skonstruowaną z drewnianych listewek⁴. Obecnie wypełniono ją konstrukcją murowaną z tynkiem i namalowaną „imitacją” ceglanego wątku.

Ponad nią znajduje się pas podokienny; od wewnątrz obity stycznymi deskami (rodzajem boazerii); od strony zewnętrznej znajdują się deski, których profilowane opracowanie ma sugerować tralkową balustradę.

Przestrzenie międzysłupowe górnej kondygnacji wypełniono przeszkleniem. Jednoramową konstrukcję okien podzielono delikatnymi szprosami na pola kwadratów i prostokątów.

Na osi zachodniej elewacji ganku znajduje się prostokątny otwór z jednoskrzydłowymi drzwiami o konstrukcji ramowo-płycinowej.

Werandę przykryto dachem pulpitem, z widocznym układem konstrukcji krokwi i płatwi. Wystające, profilowane części belek krokwiowych podtrzymują wydatny okap boczny a belki płatwi – okap szczytowy.

Dekoracyjne elementy drewniane – cokoliki, gzymsy, profilowane kule – montowano przy użyciu kleju i drewnianych kołków.

Drewniana podłoga we wnętrzu werandy przykryta jest obecnie warstwą linoleum.

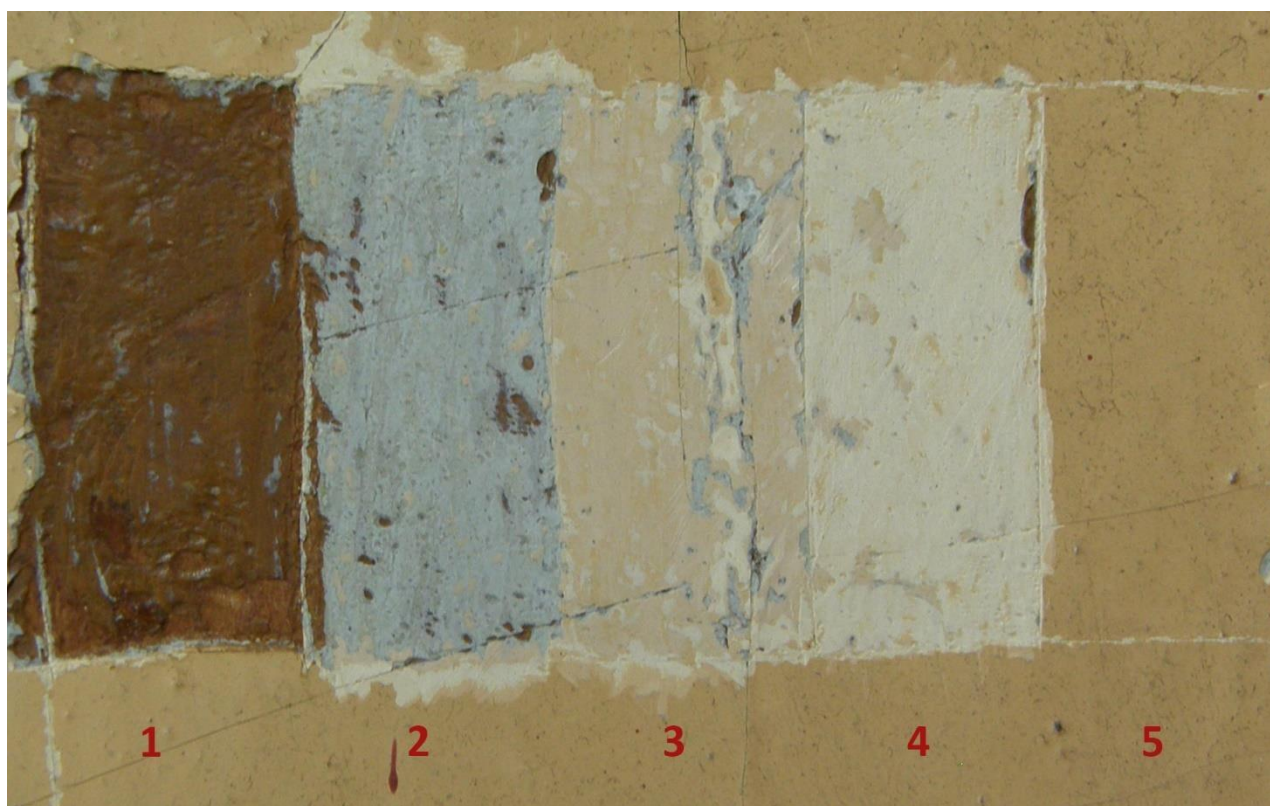
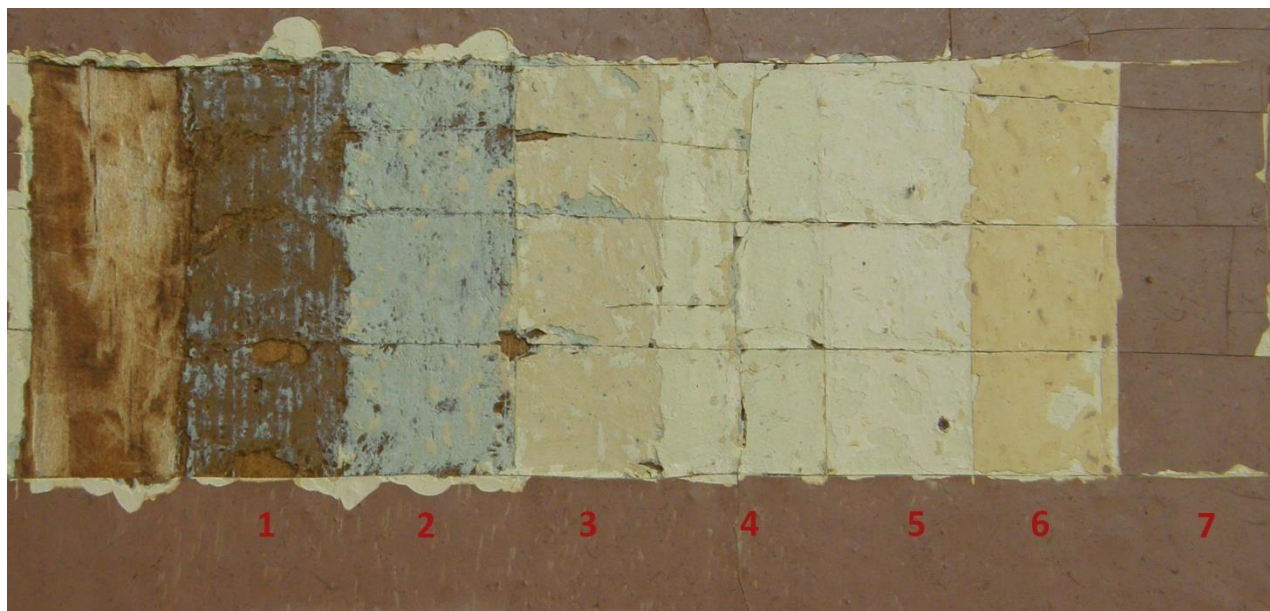
Ganek skomunikowano z pozostałą częścią skrzydła otworem, zamkniętym łukiem odcinkowym, z dwuskrzydłową stolarką drzwiową.

Żelbetowe schody wejściowe do werandy są wtórne.

³ Bliźniacza kompozycja dekorowała zapewne zakończenie, przebudowanego później skrzydła zachodniego.

⁴ Kwestię tę należy rozstrzygnąć na etapie wykonywania prac konserwatorskich, poprzez wykonanie odkrywek.

Wykonane odkrywki stratygraficzne wykazały, że drewniane elementy werandy wykończone były pierwotnie farbą (prawdopodobnie olejną) w kolorze jasnego brązu, nr NCS S7020-Y40 R. Powierzchnia drewna była wielokrotnie przemalowywana – od 5 do 6 warstw.

**Il. 3. Odkrywki stratygraficzne wykonane na wewnętrznej części elementów konstrukcji werandy.
Nr 1 oznaczono pierwotną warstwę wykończeniową - brąz NCS S7020-Y40 R. Fot. P. Owczarek**

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

4.1. Ceglane elewacje

Widoczne w licu elewacji budynku szpitala cegły w przeważającej części zachowane są dobrze. Na ich powierzchni zachował się oryginalny spiek, z widocznymi śladami obróbki niewypalanej gliny.

Nieznaczne zniszczenia cegieł (ubytki warstwy powierzchniowej oraz głębszych partii) zaobserwować można jedynie w cokołowej partii elewacji. Ma to związek ze szkodliwym działaniem wód odpryskowych w trakcie opadów atmosferycznych oraz ich następstw – m.in. cyklicznym zamarzaniem i działaniem soli rozpuszczalnych w wodzie. Należy zwrócić uwagę na fakt, że istotny czynnik zabezpieczający stanowi w przypadku opisywanej elewacji dobrze dobrana zaprawa do spoinowania muru⁵. Zachowane w opisywanym przypadku oryginalne, opracowane na zaprawie wapienno-piaskowej spoinowanie, mając wysoką porowatość i dobre właściwości kapilarne, stanowi rodzaj sączka ściągającego z cegieł wodę wraz z roztworami szkodliwych soli oraz przejmuje rolę buforu, w którym mogą kumulować się woda i niszczące sole rozpuszczalne w wodzie.

Większych rozmiarów ubytki cegieł, obecne w przyziemnych częściach elewacji mają charakter zniszczeń mechanicznych i powstały w wyniku nieostrożnej eksploatacji obiektu i nieprofesjonalnego montażu krat ochronnych, różnego rodzaju instalacji itp.

Niektóre ubytki cegieł, związane z montażem krat zabezpieczających okna najniższej kondygnacji zostały w sposób nieestetyczny uzupełnione przy użyciu szarej zaprawy cementowo - piaskowej.

W wyniku procesów przebiegających w silnie zanieczyszczonym środowisku żyrardowskiej osady fabrycznej na powierzchni cegieł powstały też szpecące szare oraz czarne nawarstwienia. Obecne są one głównie w cokołowych partiach murów oraz na płaskich, poziomych partiach elewacji (gzymsy, parapety okienne itp). W ich skład wchodzi głównie: sadza, krzemionka, substancje ilaste i smoliste. Wszystkie te substancje łączy gips. Gips wytworzył się w wyniku wypłukiwania z wapiennej zaprawy murarskiej wodorotlenku wapnia, który przekształcił się w

⁵ W. Domasłowski, *Spoinowanie murów ceglanych i uzupełnianie ubytków w ceglach* [w:] *Konserwacja murów ceglanych. Badania i praktyka*, Referaty na Ogólnopolską Konferencję w dniach 19-20 listopada 1999 w Toruniu, s.67. ⁶ Zob. W. Domasłowski, *Zabytki kamienne i metalowe, ich niszczenie i konserwacja profilaktyczna*, Toruń 2011, s. 87.

węglan wapnia, a następnie zaszła reakcja z tlenkiem siarki⁶. Nawarstwienia te cechują się znaczną twardością i szczelnością. Stanowią one barierę dla wody i pary oraz wpływają negatywnie na odbiór estetyczny zabytku.

Powstałym, nieestetycznym nawarstwieniom próbowano doraźnie zaradzić – powierzchnię elewacji pomalowano warstwą czerwonej farby a na niej naniesiono malowaną na biało siatkę spoin. Opisywane, nieprofesjonalne działanie przyczyniło się jednak do obniżenia wartości estetycznych ceglanej elewacji i znacznie utrudni przeprowadzenie planowanych obecnie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku.

Przebywające na poziomych, wydatnych i wystających detalach elewacji gołębie silnie zanieczyszczają ceglaną elewację. Intensywne zabrudzenia odchodami zaobserwować można m.in. gzymsach i parapetach.

Pierwotna zaprawa w spoinach pokryta jest w przeważającej części warstwą farby. Wstępnie można jednak stwierdzić, że zachowana jest w zadowalającym stanie. W wielu miejscach, zwłaszcza w tych częściowo osłoniętych przed intensywnym zalewaniem wodami opadowymi, zaobserwować można dobrze zachowane, historyczne spoinowanie z oryginalnym, płaskim wykończeniem powierzchni.

Największe zniszczenia zaprawy spoinowej stwierdzono w cokołowych partiach elewacji, narażonych na intensywne działanie wód odpryskowych i szkodliwy wpływ soli rozpuszczalnych w wodzie. W miejscach tych zaprawa jest mocno zdeintegrowana i wykazuje brak spistości spowodowany wypłukaniem wapiennego spoiwa. Podobny, zły stan zachowania zaprawy spoinowej zaobserwować można w miejscu, w którym elewacja zalewana była wodą z niesprawnych rur spustowych odprowadzających z dachu wodę opadową.

Ubytki oryginalnego spoinowania częściowo uzupełniono zaprawą cementowo – piaskową. Opisywane, współczesne spoinowanie, mimo, że pod względem technicznym wykonane jest z należytą starannością, nie odpowiada kolorystycznie oryginalnemu, ciemnoszaremu spoinowaniu które stanowi wyróżnik zabytkowych elewacji z terenu XIX-wiecznej osady fabrycznej. Dodatkowym mankamentem estetycznym jest biała farba nałożona na spoiny podczas wspomnianych, nieprofesjonalnych prac naprawczych. Gruba powłoka w wielu miejscach jest spękana, łuszczy się i opada od powierzchni zaprawy spoinowej.

Il. 3. Lico cegły po chemicznym usunięciu wtórnej powłoki malarskiej. Fot. P. Owczarek

Il. 4. Lico cegły po chemicznym usunięciu wtórnej powłoki malarskiej. Fot. P. Owczarek

4.2. Drewniana weranda

Drewniane elementy werandy przetrwały w zróżnicowanym stanie zachowania, w zależności od miejsca ekspozycji.

Drewno eksponowane po wewnętrznej stronie werandy jest w bardzo dobrym stanie zachowania.

Nosi ono nieliczne ślady uszkodzeń mechanicznych – widoczne są drobne ubytki i spękania.

W dość dobrej kondycji są również elementy zewnętrzne znajdujące się bezpośrednio pod osłoną wydatnego okapu, który skutecznie chronił drewno przed działaniem wód opadowych i innych, szkodliwych czynników atmosferycznych.

Znacznie gorzej zachowane są elementy konstrukcji w niższych partiach zabytkowej werandy. Zawilgocone drewno, narażone jednocześnie na działanie promieni słonecznych i związane z tym naprzemienne wysychanie, nosi ślady zniszczeń, głównie intensywnych spękań. Na poziomych elementach zaobserwowano również zaawansowane stadium rozkładu biologicznego.

Szczegółową inwentaryzację stanu zachowania poszczególnych elementów drewnianej konstrukcji będzie można wykonać na etapie realizacji prac, po usunięciu wtórnego замуrowania dolnej partii oraz warstw przemalowań drewna.

W kilku miejscach zaobserwować można również ubytki drewnianych elementów artykulacji architektonicznej (gzymsy, kapitele, itp.).

Drzwi zewnętrzne zachowały się w katastrofalnym stanie i kwalifikują się do wymiany.

Wszystkie drewniane elementy opisywanej werandy były regularnie poddawane doraźnym zabiegom odnawiania, tj. pokrywano je kolejnymi przemalowaniami. Nowe warstwy nakładano na poprzednie i nie wyrównywano powierzchni.

Wszystkie warstwy powłok malarskich zachowały się we wnętrzu. Na zewnętrznych partiach farba uległa degradacji i pozostały po niej jedynie nieestetyczne resztki, zwłaszcza na południowej części, narażonej na znaczne amplitudy temperatury i związaną z nimi „pracę” drewna.

Deski na podłodze werandy przykryte zostały wykończeniową warstwą linoleum. Z tego powodu trudno obecnie określić stan ich zachowania.

Wnętrze werandy podzielono na dwie części. Wtórna, drewniana przegroda ma charakter wystroju bezstylowego.

Dolną kondygnację werandy przysłonięto murowaną konstrukcją. Z tego powodu trudno ocenić stan zachowania drewnianych słupów podtrzymujących całość. Niewykluczone, że decyzja o dodaniu elementów murowanych wynikała ze złej kondycji drewnianej, zabytkowej konstrukcji nośnej.

5. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

5.1. Wnioski i założenia konserwatorskie

W związku rozpoczętymi pracami w ramach projektu „*Termomodernizacja pawilonów „A” i „B” Centrum Zdrowia Mazowska Zachodniego sp. z o. o. w Żyrardowie*” planuje się również podjąć dodatkowe prace, których celem będzie zatrzymanie degradacji ceglanych elewacji **pawilonu A** oraz zabezpieczenie ich przed dalszym niszczeniem. W związku z powyższym należy podjąć niezbędne działania konserwatorskie: dezynfekcję ścian obiektu, uzupełnienie ubytków cegieł i spoin, hydrofobizację ceglanego wątku.

Aby móc wykonać wspomniany powyżej zakres i jednocześnie przywrócić pierwotne walory estetyczne elewacji należy usunąć szpecącą warstwę malarską oraz szare i czarne zanieczyszczenia atmosferyczne obecne na jej powierzchni. Szczególną ostrożność należy zachować w miejscach intensywniej zanieczyszczonych – przyziemne części murów oraz poziome płaszczyzny ceglanych detali (gzymsy, parapety). Niedopuszczalne jest przeczyszczenie powierzchni cegieł i w konsekwencji usunięcie ich powierzchniowej warstwy zabezpieczającej (zewnątrznego spieku). Metody oczyszczania należy dobierać do poszczególnych rodzajów nawarstwień w sposób selektywny.

Wykonane na potrzeby niniejszego opracowania, liczne próby usuwania powłoki malarskiej pozwoliły wybrać najbardziej skuteczną i jednocześnie najmniej inwazyjną metodę oczyszczania – chemiczną, przy użyciu past do zmydiania wtórnych warstw malarskich oraz strumienia wody pod ciśnieniem. Inne, dostępne na rynku metody oczyszczania ceglanych elewacji (piaskowanie, zastosowanie lasera) okazały się w opisywanym przypadku nieskuteczne i szkodliwe dla

zabytkowego obiektu. Zastosowanie tradycyjnego piaskowania spowodowałoby mechaniczne uszkodzenie i usunięcie zewnętrznej powierzchni cegieł wraz z warstwą malarską, co z punktu widzenia konserwatorskiego jest oczywiście niedopuszczalne. W przypadku dokonania prób oczyszczania elewacji przy użyciu innych, nieopisanych w niniejszym opracowaniu, metod należy ich wyniki przedstawić do akceptacji MKZ w Żyrardowie.

Przeprowadzone oględziny zabytku pozwoliły ustalić kolorystykę zaprawy pierwotnie użytej do spoinowania elewacji budynku. Była to ciemnoszara (grafitowa) zaprawa o spoiwie wapiennym, barwiona w masie. Takie rozwiązanie technologiczne nadało charakterystycznego wyglądu zabytkowemu wątkowi ceglanemu i jest ono specyficznym elementem architektury żyrardowskiej osady fabrycznej. Zastosowanie podobnej zaprawy do uzupełnienia ubytków spoin będzie miało istotne znaczenie w przywróceniu pierwotnych, historycznych walorów estetycznych ceglanej elewacji. Dobrze zachowane partie historycznego spoinowania należy, w miarę możliwości, pozostawić.

Wtórne spoinowanie jasnoszarą zaprawą cementową zaleca się usunąć a ubytki uzupełnić zaprawami opartymi na spoiwie wapiennym, o wysokiej porowatości i odpowiednich właściwościach kapilarnych. Dotyczy to zwłaszcza cokołowej części elewacji szczególnie narażonej na intensywne działanie wody.

Pełnej konserwacji i restauracji należy poddać elementy zabytkowej werandy znajdującej się przy wschodnim skrzydle budynku szpitala. Celem podejmowanych prac konserwatorskich i restauratorskich powinno być przede wszystkim zabezpieczenie drewnianych elementów przed działaniem niszczących czynników atmosferycznych oraz przywrócenie im utraconych wartości estetycznych. W tym celu w pierwszej kolejności zaleca się usunąć wtórną, murowaną zabudowę dolnej kondygnacji werandy. Usunąć też należy wtórne warstwy malarskie, warstwy wykładzin a następnie przeprowadzić szereg działań naprawczych – dezynfekcję drewna, naprawę elementów konstrukcyjnych i uzupełnienie ubytków.

Następnie należy przywrócić historyczną kolorystykę drewna. Oczyszczone powierzchnie należy pokryć kryjącą warstwą malarską w odpowiednim, zgodnym z

pierwotnym odcieniem brązu (zob. **Proponowane postępowanie konserwatorskie**). Zewnętrzne schody prowadzące na werandę powinny zostać poddane pracom naprawczym. Akceptowalne jest pozostawienie ich konstrukcji. Konieczna jest jednak wymiana barierki na nową, dostosowaną stylistycznie do charakteru zabytkowego budynku.

Pełnej konserwacji i restauracji należy ponadto poddać stolarkę drzwiową znajdującą się w przejściu z werandy do budynku szpitala. Należy przy tym zwrócić uwagę na konieczność zachowania elementów historycznych okuć i szklenia.

5.2. Proponowane postępowanie konserwatorskie

5.2.1. Ceglane elewacje

1. Usunięcie wtórnych krat okiennych (poziom piwnicy).

2. Wstępna dezynfekcja powierzchni muru.

Zabieg dezynfekcji należy wykonać lokalnie, w miejscach występowania nawarstwień mikrobiologicznych (cokołowa partia elewacji, okolice niesprawnych rur spustowych).

Do wstępnej dezynfekcji proponuje się zastosowanie dostępnych na rynku preparatów przeznaczonych do dezynfekcji materiałów mineralnych, np. preparatu *CT99* firmy Ceresit lub *Grünbelag-Entferner* firmy Remmers lub *Algicid Plus* firmy Keim lub innych o podobnych właściwościach. Przed wykonaniem dezynfekcji należy mechanicznie usunąć grubo zalegające odchody ptaków.

Zabieg dezynfekcji zaleca się powtórzyć po zakończonych pracach (przed hydrofobizacją).

W tym celu należy zastosować preparat o działaniu profilaktycznym, z zapasem substancji czynnej (np. *BFA* firmy Remmers lub inny o podobnych właściwościach).

3. Usunięcie warstw malarskich z powierzchni cegieł i spoin.

Do usunięcia warstwy farby zaleca się metody chemiczne z użyciem dostępnych na rynku środków do usuwania powłok malarskich (reakcja zmydlania spoiw olejnych), np. *Preparat do usuwania starych powłok firmy 3V3, Scansol* lub *AGE* firmy Remmers lub inne, dostępne na rynku, o podobnym działaniu. Po nałożeniu wybranego preparatu i rozpuszczeniu powłoki malarskiej należy ją delikatnie naruszyć mosiężnymi szczotkami, a następnie zmyć strumieniem wody pod ciśnieniem. Zastosowanie parownicy/ strumienia gorącej wody poprawi skuteczność usuwania przemałowań. W miejscach występowania grubszej warstwy przemałowań, charakteryzującej się wyższym stopniem odporności na rozpuszczanie, zabieg nakładania past zmydlających należy powtórzyć.

Wykonane liczne próby usuwania powłoki malarskiej pozwoliły dotychczas wybrać tę metodę jako najbardziej skuteczną i jednocześnie najmniej inwazyjną. Inne, dostępne metody oczyszczania ceglanych elewacji (piaskowanie, zastosowanie lasera) okazały się w opisywanym przypadku nieskuteczne i szkodliwe dla zabytkowego obiektu. Zastosowanie tradycyjnego piaskowania powoduje mechaniczne uszkodzenie i usunięcie zewnętrznej powierzchni cegieł wraz z warstwą malarską, co z punktu widzenia konserwatorskiego jest oczywiście niedopuszczalne. W przypadku dokonania kolejnych prób oczyszczania elewacji należy przedstawić ich wyniki do akceptacji MKZ.

4. Oczyszczenie elewacji z nawarstwień atmosferycznych.

W przypadku intensywnych, mocno scalonych z podłożem czarnych zanieczyszczeń w przyziemnych częściach ścian i na powierzchni gzymsów zaleca się zastosowanie metod chemicznych, np. z użyciem kwasu fluorowodorowego lub gotowych past z fluorkiem amonu), np. *Clean FP* firmy Remmers lub innych preparatów o podobnych właściwościach, wspomaganych działaniem strumienia pary wodnej lub wody pod ciśnieniem.

Pozostałe, delikatne zabrudzenia elewacji należy oczyścić, np. metodą strumieniowania ścierniwem o określonej twardości i gradacji, podawanym pod niskim ciśnieniem. Metodę oczyszczania należy dobierać selektywnie, w zależności od charakteru usuwanych nawarstwień i stanu zachowania cegieł (po przeprowadzeniu prób na

obiekcie). Wykonane próby oczyszczania należy przedstawić do akceptacji MKZ. Nie należy dopuścić do nadmiernego przeczyszczenia powierzchni cegieł i w konsekwencji do zniszczenia ich powierzchniowej warstwy uszczelniającej (spieku).

5. Usunięcie zapraw zdegradowanych zapraw spoinowych oraz zapraw cementowych z uzupełnień ubytków cegieł i spoin. Usunięcie zdegradowanych cegieł wytypowanych do wymiany.

Po ustawieniu rusztowań i usunięciu warstwy malarskiej należy dokonać całościowej oceny stanu zachowania cegieł i pierwotnego spoinowania a następnie ustalić zakres usuwania zniszczonego materiału. Zaprawy oryginalne, dobrze zachowane, należy bezwzględnie pozostawić.

Usunięcie zapraw cementowych należy wykonać ręcznie, tak by nie uszkodzić zabytkowej cegły. Przed przystąpieniem do wykuvania spoinowania należy ostrożnie naciąć krawędzie przy użyciu szlifierki z odpowiednią tarczą przeznaczoną do cięcia betonu.

6. Uzupełnienie ubytków muru – cegieł.

Zaleca się zamówienie cegieł (prostych oraz kształtek) o odpowiednich wymiarach i parametrach technicznych, w cegielni specjalizującej się w odtwarzaniu cegieł zabytkowych. W przypadku płaskich fragmentów ścian dopuszcza się także użycie cegieł pochodzących z rozbiórki. Prace murarskie należy wykonać przy użyciu tradycyjnych zapraw wapiennych z dodatkiem białego cementu portlandzkiego. Dopuszcza się także zastosowanie gotowych zapraw dostępnych na rynku, przeznaczonych do prac przy zabytkowych murach ceglanych. Należy unikać stosowania zbyt mocnych i szczelnych cementowych zapraw murarskich opartych na spoiwie cementowym.

7. Uzupełnienie drobnych ubytków cegieł zaprawami mineralnymi o właściwościach zbliżonych do cegieł oryginalnych.

Zaleca się zastosowanie dostępnych na rynku, gotowych zapraw mineralnych, przeznaczonych do renowacji murów ceglanych, dobranych pod względem struktury,

tekstury i kolorystyki do oryginalnych cegieł (Firmy Remmers, Keim, Hufgard Optolith lub innych dostępnych na rynku).

8. Uzupełnienie ubytków spoin.

Zaprawę (na bazie wapna) należy dobrać pod względem struktury, tekstury i kolorystyki do zachowanej, pierwotnej ciemnoszarej zaprawy. Wstępnie proponuje się sporządzenie zaprawy na bazie wapna gaszonego i odpowiednich wypełniaczy z dodatkiem czerni żelazowej. Dopuszcza się także stosowanie dostępnych na rynku, gotowych zapraw do spoinowania zabytkowych murów, w kolorach grafit/antracyt/ciemnoszary.

Powierzchnię spoin należy opracować na płasko, zgodnie z pierwotną techniką.

9. Scalenie kolorystyczne zachowanego, historycznego spoinowania z zaprawą zastosowaną w trakcie bieżącej konserwacji.

Powstałe różnice kolorystyczne proponuje się w razie konieczności scalić kolorystycznie z zastosowaniem laserunkowego materiału o wysokiej odporności na działanie czynników atmosferycznych, np. farby na bazie żelazo – krzemianowej *Restauro-Lasur*, firmy Keim lub innych o podobnych właściwościach.

10. Hydrofobizacja konserwowanych powierzchni.

Proponuje się zastosowanie preparatu na bazie siloksanów (np. *Funcosil SNL* firmy Remmers lub *Lotexan N* firmy Keim) lub innych, dostępnych na rynku, o podobnych właściwościach. Preparat należy nałożyć dwukrotnie „mokre w mokre”, np. metodą pędzlowania.

11. Montaż systemu ochrony elewacji przed ptakami - np. w formie kolców lub innych dostępnych na rynku rozwiązań.

Wstępnie proponuje się, by elementy te zamontować w miejscach wcześniejszego bytowania ptaków – gzymsach, parapetach.

5.2.2. Drewniana weranda

1. Usunięcie pokrycia połaci dachu – papy oraz deskowania celem określenia stanu zachowania konstrukcji nośnej dachu werandy.
2. Usunięcie wtórnych wykładzin podłogowych i wtórnej przegrody wnętrza werandy.
3. Usunięcie wtórnej zabudowy dolnej kondygnacji werandy.
Ceglane cokoły podtrzymujące drewnianą konstrukcję nośną należy poddać konserwacji zgodnie z powyższym opisem dot. ceglanej elewacji budynku szpitala.
4. Usunięcie przemalowań z powierzchni drewna.
Zaleca się metody chemiczne z zastosowaniem gotowych preparatów do usuwania warstw malarskich, np. *Scansol* firmy Scandia SA, *AGE* firmy Remmers lub innych o podobnych właściwościach.
Dopuszcza się także termiczną metodę usuwania przemalowań – przy użyciu opalarki z zachowaniem ostrożności.
Usunięcie powłok malarskich umożliwi pełną ocenę stanu zachowania drewnianych elementów, w tym konstrukcji nośnej i stolarki okiennej.
5. Dezynfekcja drewna preparatem biobójczym *Preventol RI 80* lub innym, o podobnych właściwościach.
6. Oczyszczenie powierzchni drewnianych elementów.
Zaleca się mechaniczne metody oczyszczania drewna.
7. Wymiana całkowicie zdegradowanych elementów drewnianej konstrukcji i wystroju werandy.
Wymieniane elementy powinny wiernie powtarzać formę oryginalnych, m.in. przekroje słupów, profilowane zakończenia krokwi, konstrukcja stolarki drzwiowej i okiennej, itp.

Wytypowanie elementów kwalifikujących się do wymiany możliwe będzie na etapie realizacji prac - po usunięciu wtórnego zamurowania dolnej partii konstrukcji, po usunięciu przemalowań drewna oraz z poziomu rusztowań.

W przypadku stwierdzenia konieczności wymiany konstrukcji okien, należy ponownie wykorzystać historyczne elementy szklenia. Decyzję w tym zakresie należy podjąć na etapie realizacji prac, komisyjnie z udziałem MKZ.

8. Uzupełnienie ubytków drewna, wypełnienie nierówności.

Do uzupełnień należy zastosować kity oparte na bazie żywic akrylowych lub epoksydowych:

- do zlikwidowania drobnych nierówności proponuje się zastosowanie dwuskładnikowej szpachlówki Induline 2K Spachtel, firmy Remmers lub innych o podobnych właściwościach. ,

- większe ubytki zaleca się uzupełnić dwuskładnikową żywicą epoksydową Araldit SV/HV 36 lub innych o podobnych właściwościach.

W przypadku stwierdzenia znacznych ubytków konieczne będzie wklejenie fleków.

Zaleca się wówczas zastosowanie wysezonowanego drewna odpowiedniego gatunku.

9. Wyrównanie krawędzi i szerokości szczelin pomiędzy deskami w podłodze.

Powstałe w wyniku pracy i kurczenia drewna szczeliny pomiędzy deskami należy zunifikować pod względem szerokości oraz pogłębić do ok. 2 cm przy użyciu frezarki w celu umożliwienia wklejenia drewnianych listewek.

10. Zabezpieczenie drewna przed działaniem mikroorganizmów oraz owadów, np. preparatem Imprägniergrund Plus, firmy Remmers lub innych o podobnych właściwościach. Należy dodatkowo zastosować preparat przeciwpożarowy.

11. Przywrócenie pierwotnej kolorystyki elementom drewnianym.

Nowo wkomponowane oraz konserwowane elementy zabytkowe należy pokryć, zgodnie z pierwotną techniką i technologią, kryjącą warstwą malarską w kolorze brązowym. Wstępnie

proponuje się kolor S 7020-Y40R (wg wzornika NCS). Proponuje się zastosowanie matowej farby kryjącej, np. Deckfarbe, firmy Remmers lub Sikkens Rubbol WF 310 lub inną o podobnych właściwościach.

12. Pokrycie **desek podłogowych** laserunkową warstwą barwną w kolorze zharmonizowanym z odcieniem brązu zastosowanego do malowania pozostałych elementów drewnianej konstrukcji i wystroju werandy.

Proponuje się użycie np. wodnego podkładu lazurującego *Sikkens Cetol WP 566* lub innych produktów o podobnych właściwościach. Kolor należy dobrać w porozumieniu z nadzorem konserwatorskim na podstawie wykonanych prób na oczyszczonym drewnie.

13. Zabezpieczenie powierzchni desek podłogowych lakierem.

Istotna jest w tym przypadku wysoka odporność powłoki na przetarcia i uszkodzenia mechaniczne. Proponuje się zastosowanie bezbarwnego, matowego lakieru do drewna o wysokiej odporności na ścieranie i uszkodzenia mechaniczne.

5.2.3. Stolarka drzwiowej w przejściu z werandy do budynku szpitala

1. Przygotowanie drewnianych elementów do malowania – usunięcie wierzchniej, nierównej warstwy wtórnych powłok malarskich.

Konieczne będzie delikatne, mechaniczne szlifowanie wierzchniej warstwy w celu wyrównania podłoża pod malowanie.

Zdegradowane partie przemalowań należy usunąć, np. przy użyciu opalarki i szpachli.

2. Dezynfekcja drewna preparatem biobójczym Preventol RI 80 lub innym o podobnych właściwościach.

3. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna.

Proponuje się zastosowanie masy szpachlowej Colowood firmy Tikkurilla lub dwuskładnikowej szpachłówki Induline 2K Spachtel, firmy Remmers. Drobne ubytki, spękania można też uzupełnić gotową pastą Histolith Sanopas – Holzrissspaste firmy Caparol lub innym o podobnych właściwościach.

4. Pokrycie drewna warstwą malarską.

Przed malowaniem powierzchni należy gruntować w celu wyrównania chłonności, proponuje się grunt akrylowy Hesse FantasticFill firmy Hesse Lignal.

Do malowania nawierzchniowego proponuje się dwukrotnie nakładaną farbę Sikkens Rubbol WF 310 lub inną o podobnych właściwościach.

Wstępnie proponuje się przyjąć kolor S 4050-Y20R (wg wzornika NCS). Ostateczną kolorystykę należy ustalić w porozumieniu z nadzorem konserwatorskim w trakcie realizacji prac.

W trakcie prac należy bezwzględnie zachować historyczne elementy okuć – zawiasy, szyldy i klamki. W razie konieczności wykonać niezbędne naprawy ślusarskie.

Elementy wtórne, bezstylowe zaleca się wymienić w celu ujednolicenia stylistyki i poprawy odbioru estetycznego zabytkowej klatki schodowej.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Stan: czerwiec 2022 r.

*PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – CEGLANE ELEWACJE I ELEMENTY
DREWNIANEJ STOLARKI ZEWNĘTRZNEJ BUDYNKU SZPITALA ŻYRARDOWIE*

*PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – CEGLANE ELEWACJE I ELEMENTY
DREWNIANEJ STOLARKI ZEWNĘTRZNEJ BUDYNKU SZPITALA ŻYRARDOWIE*

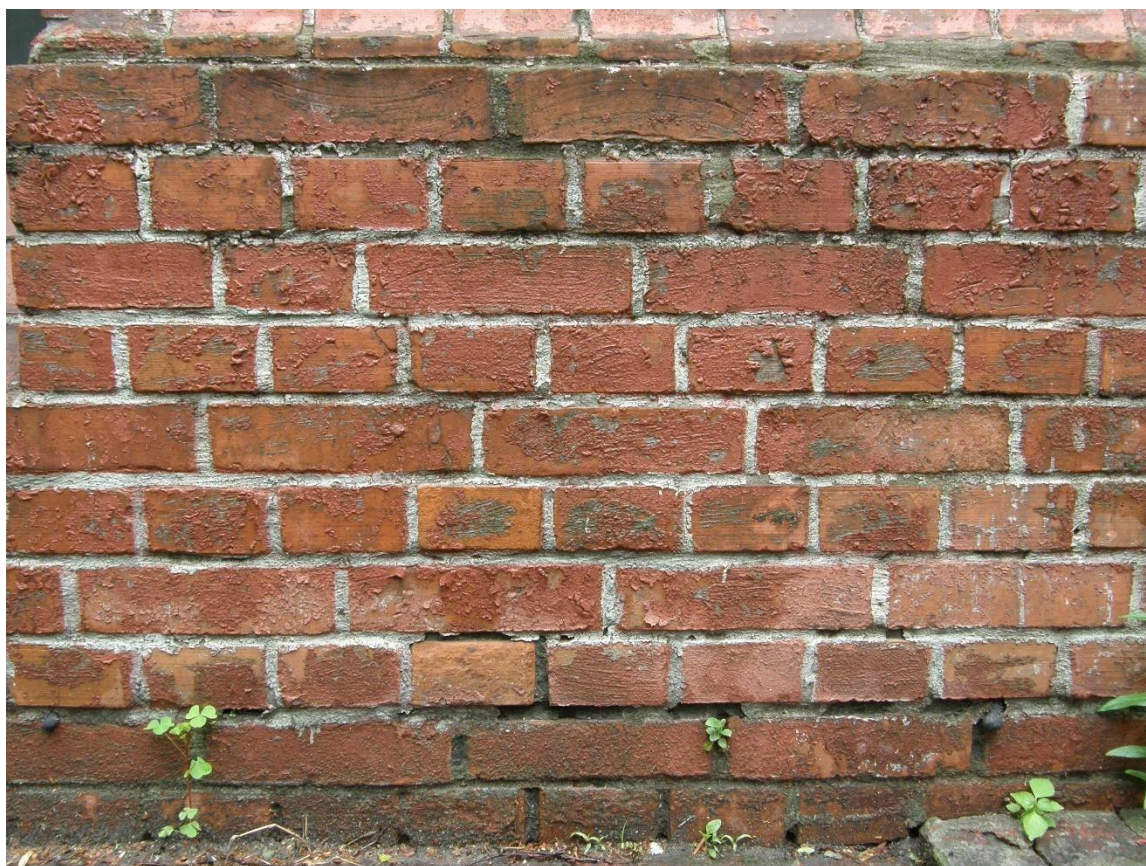

*PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – CEGLANE ELEWACJE I ELEMENTY
DREWNIANEJ STOLARKI ZEWNĘTRZNEJ BUDYNKU SZPITALA ŻYRARDOWIE*

*PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH – CEGLANE ELEWACJE I ELEMENTY
DREWNIANEJ STOLARKI ZEWNĘTRZNEJ BUDYNKU SZPITALA ŻYRARDOWIE*

